

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

НЕКРИЛОВА ОЛЕНА ЛЕОНІДІВНА

УДК 811.161.1'36: 811.161.1'38

**ПЕРЕХІДНІСТЬ-НЕПЕРЕХІДНІСТЬ ДІЄСЛІВ У РОСІЙСЬКІЙ
МОВІ: КОГНІТИВНО-ЕВОЛЮЦІЙНИЙ ТА ПОСИБІЛІСТИЧНИЙ
АСПЕКТИ**

10.02.02 – російська мова

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Харків – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі російської мови Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, доцент
Попов Сергій Леонідович,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна,
професор кафедри російської мови

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Лучик Алла Анатоліївна,
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»,
професор кафедри загального і
слов'янського мовознавства

кандидат філологічних наук, доцент
Радчук Ольга Вячеславівна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
доцент кафедри слов'янських мов

Захист відбудеться «7» червня 2018 р. о 13.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.053.05 Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди за адресою: 61168, м. Харків, вул. Валентинівська, 2, ауд. 221-А.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди за адресою: 61168, м. Харків, вул. Валентинівська, 2, ауд. 215-В.

Автореферат розісланий _____ 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. В. Щербакова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Поняття перехідності-неперехідності (транзитивності-інтранзитивності) дієслів привертало увагу багатьох дослідників з античних часів. У русистиці пов'язану із цим проблематику можна розділити на два блоки питань: визначення перехідності-неперехідності як лінгвістичної категорії та виявлення змін, що відбуваються у сфері транзитивності. Перехідність-неперехідність як категорія вивчена досить докладно, проте оцінки історичних змін, що відбуваються в цій царині, виявляються діаметрально протилежними.

Актуальність дослідження визначена необхідністю з'ясувати закономірності процесів, наявних у сфері перехідності-неперехідності російських дієслів, зокрема потребою виявлення причин історичних втрати й відновлення перехідності російських дієслів із застосуванням когнітивно-еволюційного й посибілістичного підходів, а також перевірки відомостей про сучасну транзитивацію російських дієслів і з'ясування, чим вона є – мовною грою чи мовною тенденцією.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до загальної наукової проблематики досліджень кафедри російської мови філологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Російська мова як об'єкт порівняльно-історичних, лінгвокультурологічних, когнітивних і соціолінгвістичних досліджень». Тему дисертації затверджено вченою радою філологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 9 від 21 квітня 2017 року).

Мета роботи – подання перехідності-неперехідності російських дієслів у когнітивно-еволюційному та посибілістичному аспектах.

Реалізація визначеної мети передбачає розв'язання таких основних **завдань**: 1) розглянути традиційні лінгвістичні інтерпретації категорії перехідності-неперехідності; 2) проаналізувати лінгвістичні трактування появи, втрати та відновлення перехідності в історії російської граматики та обґрунтувати можливість і необхідність нової інтерпретації цих граматичних змін; 3) визначити поняттєві основи когнітивно-еволюційного та посибілістичного підходів до вивчення перехідності-неперехідності в кореляції з принципами когнітивної та проективної лінгвістики й обґрунтувати поняттєву сумісність цих підходів при вивченні сутності перехідності-неперехідності та змін, що спостерігаються в цій сфері; 4) дати когнітивно-еволюційну й посибілістичну оцінку історичній втраті російськими дієсловами перехідності та можливостям її компенсації; 5) здійснити опис закономірностей сучасної транзитивації російських дієслів на прикладі форм, утворених від зворотних шляхом відсікання постфікса, із визначенням статусу такої транзитивації як мовної гри або мовної тенденції.

Об'єктом дослідження є перехідність-неперехідність російських дієслів.

Предметом дослідження є когнітивно-еволюційне та посибілістичне бачення історичних змін, що відбуваються у сфері перехідності-неперехідності російських дієслів.

Матеріалом для дослідження послужили контексти з перехідними дієсловами, утвореними шляхом відсікання постфікса та знайденими в мережі Інтернет за допомогою пошукових систем Національного корпусу російської мови (далі – НКРМ) та GOOGLE: 21067 (558 у НКРМ і 20509 у GOOGLE) прикладів (дата останнього звернення до даних пошукових систем НКРМ та GOOGLE – 18 січня 2018 року).

Методи дослідження. Мета роботи та зміст завдань визначили методи, що застосовуються в ході дослідження: *описовий метод* (для детального вивчення різновидів сучасної безпостфіксувальної транзитивації досліджуваних дієслів), *історичний метод* (для порівняння стану перехідності російських дієслів у минулому і сьогодні), *метод опозицій* (для протиставлення видів сучасної безпостфіксувальної транзитивації російських дієслів як мовної гри та мовної тенденції; для виокремлення в них підвидів та відокремлення такої транзитивації від випадків безпостфіксації, що призводить до вживання дієслова в іншому лексичному значенні), *метод компонентного аналізу* (для тлумачення лексичних значень дієслів, утворених шляхом безпостфіксації, з метою ідентифікування їх як перехідних, що семантично корелюють зі зворотними дієсловами; для визначення перехідних з іншими лексичними значеннями, а також неперехідних), *метод дистрибутивного аналізу* в такому його різновиді, як *прийом субституції* (для доведення дієвості контекстних маркерів мовної гри і мовної тенденції) та *метод кількісного аналізу* (для з'ясування частотності вживання досліджуваних перехідних дієслів).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому вперше здійснено спробу широкого польового дослідження сучасної транзитивації російських дієслів і узагальнення його результатів; уперше застосовано когнітивно-еволюційний та посибілістичний підходи до вивчення сутності й історичних змін перехідності-неперехідності російських дієслів, подано когнітивно-еволюційну та посибілістичну оцінку втраті перехідності російськими дієсловами й можливостям її компенсації. Уперше зроблено когнітивно-еволюційний та посибілістичний опис закономірностей сучасної транзитивації російських дієслів на прикладі форм, утворених від зворотних шляхом відсікання постфікса. Уперше емпірично достовірними й роз'ясненими прикладами доведено, що досліджена транзитивація російських дієслів є не стільки мовною грою, скільки мовною тенденцією.

Теоретичне значення роботи пов'язане із застосуванням поєднання принципів еволюційної епістемології та когнітивної лінгвістики, філософії

посибілізму й проективної лінгвістики для вивчення перехідності-неперехідності.

Практичне значення роботи визначається тим, що її результати можна використовувати в процесі викладання російської мови: у курсі морфології, спецкурсі з когнітивних засад мовної еволюції. Отримані результати дослідження можуть бути корисними для лексикографічної практики.

Апробація результатів дисертації. Дисертація в повному обсязі обговорювалася на засіданні кафедри російської мови Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 7 від 15 лютого 2018 року). Основні положення дисертації представлені в доповідях на VIII Міжнародній науковій конференції «Лексико-граматичні інновації у сучасних слов'янських мовах» (Дніпро, 2017), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми філологічної науки: сучасні наукові дискусії» (Одеса, 2017), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні наукові дослідження представників філологічних наук та їх вплив на розвиток мови та літератури» (Львів, 2017), Міжнародній науково-практичній конференції «Рівень ефективності та необхідності впливу філологічних наук на розвиток мови та літератури» (Львів, 2017), Міжнародній науковій конференції «Ідеї Харківської філологічної школи в парадигмах сучасного гуманітарного знання: традиції і новаторство» (Харків, 2017).

Публікації. Основні положення й результати дисертації висвітлено в десяти публікаціях (п'ять із яких надруковано у фахових виданнях, ліцензованих МОН України, у тому числі три – у виданнях, зареєстрованих у міжнародних наукометричних базах; п'ять публікацій уміщено в нефархових наукових виданнях України, серед яких одна стаття – у закордонному галузевому виданні та одні тези).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів із висновками і списком використаних джерел до кожного розділу, загальних висновків, загального списку використаних джерел (212 позицій) та 5 додатків. Обсяг дисертації – 355 сторінок, з них основного тексту – 195 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність дисертації, її зв'язок із науковими програмами, планами й темами, названо мету та завдання дослідження, його об'єкт і предмет, матеріал; сформульовано наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, подано інформацію щодо їхньої апробації.

У розділі 1 «Історія вивчення перехідності-неперехідності» йдеться про послідовність формування відповідного явища. Спочатку категорійна сутність перехідності-неперехідності нерозривно пов'язана з категорією

стану. Поступово лінгвісти відмовляються від ідеї нерозривної єдності стану та перехідності-неперехідності, але підкреслюють зв'язок їхніх значень. Спостерігається широке розуміння перехідності: з уведенням у неї перехідності непрямой. З утвердженням у лінгвістиці структуралістської парадигми з'являються описи перехідності-неперехідності, які не пов'язані з категорією стану та враховують її зв'язок із синтаксичним керуванням. У граматиках 1970 і 1980 років визначення перехідності-неперехідності не пов'язується з категорією стану або з керуванням; не враховується непряма перехідність, тобто перехідними називаються дієслова, що керують безприйменниковим знахідним, і дія яких переходить на об'єкт та включає в поняття перехідності керування безприйменниковим родовим при запереченні. Надалі більшість дослідників сходяться на думці, що перехідність-неперехідність є лексико-граматичною категорією, оскільки в ній виявляються аналітичність і синтетичність, ефективність і неефективність у перетворенні об'єкта, що залежить від лексичної семантики, вибірковість при полісемії. Поява, втрата й відновлення перехідності в історії російської граматики становлять історико-граматичні етапи. Акузатив, що створює перехідність нарівні з номінативом, є одним із двох перших відмінків, які спочатку вимушено виконували безліч функцій. Пізніше номінатив утверджується у функції суб'єкта дії, акузатив же виконує й функцію прямого об'єкта, і безліч інших функцій. Згодом акузатив ці функції поступово розділяє з новими, непрямыми, відмінками.

Утрату російськими дієсловами перехідності відзначають у лінгвістичній літературі, починаючи з XIX століття. На початку XXI століття в русистиці виникає думка про відродження колись утраченої та розвиток нової перехідності дієслів. Багато лінгвістів вважають таку транзитивацію різновидом мовної гри, оскільки в ній спостерігаються такі ігрові ознаки, як вільна експериментальність, відхід від мовної норми, функціонування за певними правилами, комізм і стилістична обмеженість, та звертають увагу на те, що ця гра, як будь-яка мовна гра, може сповіщати про утвердження нової мовної тенденції.

Оскільки вивчення транзитивації, що на сьогодні не визнається нормативною, зумовлює необхідність мати переконливу методологічну базу, такою базою визнаються когнітивно-еволюційний та посибілістичний підходи, сутність і можливість застосування яких описані в **розділі 2 «Когнітивно-еволюційний та посибілістичний підходи та їх застосовність до вивчення перехідності-неперехідності»**.

Когнітивно-еволюційний підхід, що становить методологію еволюційної епістемології, передбачає дослідження еволюції когнітивних структур і аспектів людської діяльності, пов'язаних з ними, у тому числі мовної діяльності, та є поняттєво близьким до лінгвістичного антропоцентризму, зокрема когнітивної лінгвістики, одним з основних принципів якої є пояснення когнітивних причин мовних явищ. У лінгвістиці

ідея посиленої уваги до зв'язку еволюції мови з еволюцією когнітивних структур дала можливість через звернення до відомостей суміжних із лінгвістикою антропонаук усвідомити, що логічність граматики зумовлюється логічністю мислення, якість якого у свою чергу залежить від якості сприйняття, що має три ступені: синкретичне, поверхове та альтернативне сприйняття. Когнітивно-еволюційний підхід дозволяє розглядати будь-які мовні явища, у тому числі зміни у сфері перехідності, як зумовлені якістю сприйняття і, як наслідок, якістю логіки в процесі їхньої еволюції. Посибілістичний підхід є методологією філософії посибілізму як нового методологічного напрямку гуманітарних наук, у якому модальність можливості стає для процесу пізнання більш важливою, ніж модальності сущого та необхідного. Стосовно лінгвістики ця теорія зумовлює толерантне ставлення кодифікації до змін мовної норми, коли такі зміни є комунікативно затребуваними, та закликає представників гуманітарних наук вносити прогресивні зміни до об'єктів своїх досліджень. Для мовознавців посибілізм пропонує проєктивну лінгвістику, основною ідеєю якої є заповнення мовних лакун засобами рідної мови відповідно до її структурних можливостей. За аналогією до створення теорії «стрибаючих» генів, що спричинюють еволюцію мозкової діяльності, проєктивна лінгвістика пропонує теорію «стрибаючих» морфем, згідно з якою, зокрема, «стрибання» постфікса зі зворотного дієслова (ми вважаємо кращим термін «відсікання постфікса», який передбачає самостійність носія мови, а не морфєми) створює таким дериваційним способом перехідне дієслово.

Поняттєва сумісність когнітивно-еволюційного та посибілістичного підходів при вивченні сутності перехідності-неперехідності та змін, які спостерігаються в цій сфері, цілком очевидна: альтернативне сприйняття як вищий, нормативний, ступінь сприйняття, що забезпечує абсолютну логічність мислення та мови, є альтернативним сприйняттям можливостей, оскільки можливості і є альтернативами, у тому числі альтернативою комунікативно комфортного співіснування зворотного дієслова та його безпостфіксного перехідного корелята. Поєднання когнітивно-еволюційного та посибілістичного підходів дає можливість об'єктивно інтерпретувати історичну втрату російськими дієсловами перехідності та можливості її компенсації.

Раніше лінгвісти вважали, що компенсація втрати перехідності відбувається за рахунок утворення префіксальних перехідних дієслів, але це поверхове сприйняття можливості такої компенсації, оскільки похідні дієслова мають інші лексичні значення (*воевать землю Половецкую* не те саме, що *завоевывать ее*; як сучасне *гулять ребенка* не те саме, що *выгуливать его*; *выгуливают* зазвичай *собак*). Із позицій когнітивно-еволюційного та посибілістичного підходів, утрата перехідності, яка забезпечується керуванням безприйменниковим знахідним, є результатом несприйняття носіями мови можливості комунікативно комфортного

співіснування зворотного дієслова та його безпостфіксного перехідного корелята, що у свою чергу зумовлено несприйняттям можливості самостійності прийняття рішень (самостійності більшої, ніж при прийменниковому керуванні знахідним та прийменниковому й безприйменниковому керуванні непрямыми відмінками). Дані НКРМ дають можливість установити, що перехідні дієслова, які в сучасних тлумачних словниках відсутні, але мають там зворотні кореляти, уживаються з XVIII століття (більш ранніх прикладів у НКРМ немає) до 1930-х років, після чого їх уживання на кілька десятиліть майже припиняється. Зменшення вживання перехідних дієслів припадає на початок 1930-х років, тобто на момент згортання НЕПу (головною особливістю якого була свобода підприємництва). За даними НКРМ і пошукової системи GOOGLE, активні відродження та народження нової перехідності відбуваються в пострадянський час із характерним для нього відродженням інституту підприємництва. Гіпотеза про залежність узуальної лакуни перехідності від відсутності підприємницької діяльності видається єдиною наразі очевидною, але не може стати висновком без спеціальних міждисциплінарних досліджень.

У розділі 3 «Сучасна транзитивація російських дієслів: на прикладі форм, утворюваних від зворотних шляхом відсікання постфікса» йдеться про таке. За виданням «Обратный словарь русского языка» (із перевіркою за виданням «Большой толковый словарь русского языка» за ред. О. С. Кузнецова наявність, далі – БТС) відібрано 854 зворотних дієслова, що не мають безпостфіксного корелята. За допомогою пошукових систем НКРМ та GOOGLE було здійснено пошук безпостфіксних перехідних корелятів указаних 854 дієслів (у НКРМ – за період після 1930-х), які відсутні в БТС і тому сьогодні вважаються ненормативними. Цей пошук дав змогу виявити 131 такий корелят у НКРМ та 689 таких корелятів за даними пошукової системи GOOGLE, яка має більшу пропускну спроможність, що становить 80,5% від усіх досліджених дієслів.

Отримані шляхом безпостфіксації перехідні дієслова класифіковано за віднесеністю такої транзитивації до мовної гри або до мовної тенденції. Для того, щоб диференціювати такі порушення норми як мовну гру або мовну тенденцію, висунуто ознаку комізму, властиву мовній грі, та ознаки когнітивного стану серйозності й негативних емоційних станів, наявність яких свідчить про відсутність властивого мовній грі комізму і, як наслідок, про присутність тенденції безпостфіксувальної транзитивації досліджуваних дієслів.

Оскільки дієслова, отримані шляхом відсікання постфікса, не завжди уживаються як перехідні та/або в тому ж, що в мотивувального зворотного дієслова, лексичному значенні, такі випадки від безпостфіксувальної транзитивації відмежовуються. Вони становлять шість видів: 1) безпостфіксні перехідні дієслова, уживані в значеннях спільнокореневих перехідних дієслів (*Кто будет меня смеять?: смеять у значенні высмеивать; ...и практически у*

каждого свой вариант **слюбить** в себя какого-то **человека**: *слюбить* у значенні *влюбить*); 2) безпостфіксні перехідні дієслова, використовувані в значеннях неспільнокоренових перехідних дієслів (*есть выгода силы артачить?*: *артачить* у значенні *тратить, расходовать*; *Сам себя нашутил. Батарея, даже если просто лежит – лучше от этого не становится: нашутить* у значенні *обмануть*); 3) безпостфіксні неперехідні дієслова, уживані в значеннях спільнокоренових зворотних дієслів (*вы продолжали бы обцать с мужчиной, который не заплатил за вас в кафе?*: *обцать* у значенні *общаться*; *Также можно воспользовать подбором тура по всем туроператорам: воспользовать* у значенні *воспользоваться*); 4) безпостфіксні неперехідні дієслова, використовувані в значеннях паронімічних незворотних дієслів (так, від зворотного *сгодиться* утворюється *сгодить*, що вживається в значенні *сходить*: *сгодить за сигаретами, сгодить с ума; Только человек, который регулярно не тренируется, с большой вероятностью заблудит это сделать. А вот на спуск нажать никто не забудет. Его тоже необходимо снять с предохранителя перед выстрелом: заблудит* у значенні *забудет*); 5) безпостфіксні неперехідні дієслова, використовувані в значеннях неспільнокоренових незворотних або зворотних дієслів (*не бычу в рекламе: бычу* в значенні *понимаю, разбираюсь*; *не бычу немейки: бычу* в значенні *понимаю, говорю*; *Застройщик собрал деньги, вырыл котлованы и слюбил в Швейцарию: слюбить* уживається в значенні дієслова *уехать*, або *умотать*, або *укатить*, або *удрать*, або *смыться*); 6) безпостфіксні неперехідні дієслова у формі інфінітива, використовувані у випадках, які передбачають дієвідмінювані форми таких дієслів і навпаки (*Сильно заложен нос, такое чувство, что сейчас задохнуть*: *задохнуть* у значенні *задохнусь*; *сделать ремикс сонаты Бетховена и начать жизнь слюблю*: *слюблю* в значенні *любить*; таке вживання словоформи *слюблю* в інтернет-комунікації не поодинокі, бо дієслово частотне; мотиви таких уживань пояснити вкрай складно).

У групі прикладів з ігровою транзитивацією за типами контекстних маркерів, що забезпечують комізм (підкреслені), виділені такі п'ять видів: 1) із маркером, що має семантику смішного (*Захава Гальон съездила в Брюссель, где научила Европарламент, как правильно и эффективно братать евреев с палестинцами; Какую походную обувь выбрать: кроссовки, трекинговые ботинки или берцы? Именно этот вопрос бытия обычно кручинит головушки начинающих туристов; Я официально предупреждаю главных героев, что если кто не хочет участвовать в финальном хеппи-энде, так того я заблужу в лесу и скормлю диким ежикам.); 2) із графічним маркером – лапками; це дуже простий спосіб, граючи, порушити норму: порушення береться в лапки, які «вибачаються»: (*Одно могу сказать, стойкий и сильный аромат, «задохнуть» им окружающих очень легко; Это очень сложно объяснить, но в моей жизни постоянно приключаются ситуации (я собираюсь их и дальше активно «приключать»), в которых**

такая штука незаменима); 3) із тавтологічним маркером; повтор кореня не є найбільш комічним випадком мовної гри (*распогодить погоду, гнездит гнездо, змеит змея, кручинит кручину*); 4) з маркером – авторською метафорою; це різновид мовної гри, що базується на сприйнятті можливості висловити необхідне значення досить тонкою альтернативою (*Когда запускали «приору» в серию, чиновники лоснили телевизор лицами; Побежат по полю чудес, заглянут в тенистый лес, задохнут неба кусок, захлебнут воды глоток, вспомнит и снова забудь, полететь и все закружить, закричат вовсю наяву: Я живу!*); 5) те саме спостерігається в групі ігрових транзитивацій із паронімічним маркером (*Как побоят свой страх? Стой, смеять буду! Заскакивая далеко вперед, отмечу, что из нашей разношерстной тусовки именно Ермаков изловчил на моих глазах **самого крупного тайменя** – на 7 кг 200 г).*

У групі прикладів із транзитивацією як тенденцією за типами несумісних із мовною грою контекстних маркерів виділено п'ять таких видів: 1) із маркерами когнітивного стану серйозності (маркери не підкреслюються через те, що найчастіше охоплюють майже весь контекст (*Ученицы должны не только сами воздерживаться от всякого рода проступков, но **воздерживать** и своих подруг; Несколькими ударами топора препятствие ликвидировано, и вот уже мощный мотор, ухая, **вскарабкивает** машину на верхнюю кромку оврага; Но и это бы не сработало, когда бы журналистам пришлось **трудить** усталые головы и действительно самостоятельно решать, что павичевские книги значат и куда их отнести; По данным антропологии, гуцулы являются носителями некоторых динарских черт (что частично **близит** их с населением центральной Европы и севера и запада Балкан), но не собственно динарского типа. Рост скорее указывает на альпийское влияние; В неё не надо вслушиваться, надо расслабиться, и она сама **тебя вслушает**; И если уж искать истоки его творческой манеры, его удивительного умения **вторгать фантастическое** в реальное, то они в народных сказках, и у Гоголя, в его «Носе» или «Портрете», и у Достоевского, и в прекрасных повестях и рассказах русского фантаста Н. П. Вагнера (1829-1907), писавшего под сказочным псевдонимом Кот Мурлыка; Но стон где-то совсем рядом **встрепенул Саику**; Раскольников постепенно **догадывает Соню** о том, кто убил Лизавету, как Сократ **догадывает своих собеседников** о природе вещей; А что Вы вкладываете в слово "нельзя"? Я действую где-то жестоко, но показательно. Например, нельзя дотрагиваться до горячего чайника. Беру ее **руку** и **дотрагиваю**. Да, она плачет, но в следующий раз не возникает желание потрогать; А разве можно **заикнуть гласную букву**? Данные о количестве цинка сопровождают материал на всем протяжении его следования – от производителя металла до конечного потребителя. Поэтому заданный вами вопрос о количестве цинкования абсолютно не должен **замешкать продавца** профнастила – эту информацию он обязан знать; Поэтому с ранних лет она просто разучилась*

улыбаться. Чтобы заулыбать её снова, нам потребовалось провести ортодонтическое лечение на БРЕКЕТ-системе; А дождь всё змеил и змеил по стеклу свои выпуклые побеги; Поехали мы отдыхать двумя семьями, выбор жилья и труды копошиться интернет переложили на мои плечи; ...скажу уверенно всем, оно того стоит, по возможности **не покупайте денег** и доработайте свою оптику!; В Лондоне причиной жарких споров стала беременная Кейт Миддлтон. Её очередной выход в свет многим **разбушевал фантазию**; ...мне кажется, Вам не угнетать кашель надо, а, наоборот, **раскашливать ребенка**. Чтобы он отхаркивался и откашливался. Обструктивный бронхит можно лечить без антибиотиков; К сожалению или к счастью, Китинг **распылил огонь** свободолобивого ученика, не стремящегося что-то кардинально поменять, а лишь желающего иметь частичку себя, того, что построил он сам. И сделал правильно, ведь люди объединялись в племена, народы, страны не для тоталитарного будущего; Никаких побочных эффектов от него не наблюдается, рецепта врача не требуется. Конечно, консультацию все же я рекомендую пройти, но если вдруг **вас спохватят** боли в желудке и нужно будет срочно их ликвидировать, то на помощь придет вышеописанное лекарство. Будьте здоровы; **Всех новоприбывших столпили**, собрали, а потом сказали заходить в этот барак; Я не тщу себя никакими политическими амбициями, я не политик; О садике говорите позитивно, **храбрите ребёнка** и не показывайте своего недоверия, потому что ребёнок это чувствует); 2) із маркерами емоційного стану обурення, докору, осуду (підкреслені) (Это как же смогли так **оскотинить общество**, которое до этого отличалось благоразумием?; Ибо никто и никогда этих поджавших ножки не поднимет к настоящей жизни, пока сами не очухаются. Как их очухать – сложный философский вопрос, о котором у практика-Путина, похоже, не болит вовсе голова; Здесь не так всё просто, к сожалению, поэтому я и **усомнил вероятность** успеха операции по «выравниванию»; Были специалисты, которые, глядя на мои снимки, говорили, что это точно не туберкулёз, а другие утверждали, что туберкулёз. Такое гадание на кофейной гуще вокруг моих снимков **вкрадывает сомнение** в мою душу; Ни один диктатор еще не ушел от ответа – то же светит и твоему солнцеликому, как бы ты тут его ни **выпендривал**; Почему мы тогда **дли** эту боль, эту тоску, причем искусственно **дли**?; Т.е. человек готов положить под нож все человечество, лишь бы прожить дополнительную сотню лет. И его не заботит, что будет после него, – хоть трава не расти; Вообще лично мне просто неприятно, когда **русский язык кобелят**. Да это просто стыдно, когда некоторые личности в 20 лет пишут ЖИ ШИ через Ы; Хватит тут **красовать свое одиночество**!; ...но как горько ошибся! Нет, не столько ошибся, сколько **ошибило меня и всех моих товарищей** особенно одно обстоятельство, не предвиденное ни нами, ни самим правительством; ...и вот так придет какой **недоброжелатель, брошенный хахаль, обиженная**

секретарша. и наговорит мерзостей. Меня всегда поеживал этот обычай, честно говоря; Но жизнь меня поиздержала: денег хватало либо на половину мощного смартфона, либо на целый, но подержанный; Я переводчик, а не специалист по химии или автор текста, и даже не собираюсь сомневать его квалификацию; Никогда бы не подумал, что лавры "Дальнобойщиков" во второй их реинкарнации смогут покусить кого-то на нечто вроде ремейка; Короче, меня всегда улыбало (и усмехало) то, как многие кичатся тем, что пользуются только люксом и кричат с пеной у рта, как они ненавидят более дешёвую косметику...; Твои драматургические порывы могут расплакать и быка. Не буду разубеждать тебя перестать писать, потому что ты – графоман, это очевидно. Но не понимаю, почему ты должен терзать своими маниями актеров и публику; Не смей меня смеять; Ксения, нет! Я не желаю знать об этом! С меня довольно! Каждый раз ты сжаливаешь меня! Но не сегодня!); 3) із маркерами емоційного стану жалю (Я старался как-нибудь его расхрабрить, но ничего не получалось. С каждой минутой он делался все строже и бледней; Как в муже разжигать радость и внимание к жене. 29 декабря 2012, 00:46. Будни, устают, мы дома с реб., устраиваю романтики иногда, то се, веселю, а он все равно хмурый и уставший постоянно...); 4) із маркерами емоційного стану горя, нещастя (Как ты его очухаешь... Мои руки дрожали. На глазах выступили слезы. Кот. Что они сделали с тобой? – Джей! Очнись!; Гибель друзей осмелила ее); 5) із маркерами інших негативних емоційних станів: одиночних емоційних станів (Горечь невозполнимых потерь и безвозвратных утрат, выпавших на долю этой красивой женщины, тяжесть испытаний, что ложились на её хрупкие плечи, могли бы отчаять и ожесточить кого угодно. Приклад із маркером почуття неможливості терпіти життєві труднощі. Папу, кстати, после вермокса тошнило и нездоровило (34 года, 90 кг веса, а каково маленькому ребенку?). Приклад із маркерами почуття невдоволення побаченням і передбачуванням) та змішаних емоційних станів (У меня родители ну очень злые. А я, дебил, телефон разбил не нарочно. Боюсь больше маму, так как она сразу начнет бить ремнем с шипами. Как сжалить их? Приклад із маркерами почуттів самоприниження, каяття і страху, який може видатися комічним нам, але ніяк не автору цих рядків. Меня только опасает то, что после пятисетового матча с Симоном, который длился больше 4 часов, Беннето может физически не хватить на четвертый... Приклад із маркером змішаного почуття страху та сумніву).

Різна кількість наведених прикладів пояснюється тим, що найбільша кількість таких уживань спостерігається в контекстах із маркерами когнітивного стану серйозності і маркерами емоційного стану обурення, докору, осуду. Такі кількісні показники не дивні, оскільки серйозність трапляється набагато частіше за інші когнітивні стани (наприклад, стани уважності, роздуму, спогаду), а з усіх емоційно-оцінних станів найпоширенішими є негативні емоційні стани (негативно-оцінної лексики в

мовах незмінно більше, ніж позитивно-оцінної, оскільки, як відомо з аксиології, норма, про яку багато не говорять, знаходиться в зоні гарного, а не між гарним і поганим), при цьому крайні прояви – обурення, докір, осуд – експлікуються набагато частіше за стримані прояви негативних емоцій, наприклад невдоволення, що не випадково часто називається глухим.

Представлено приклади безпостфіксувальної транзитивації в імпліцитних контекстах, тобто контекстах, у яких відсутність або наявність ігрових та/або неігрових маркерів не дає змоги визначити, чим є така безпостфіксувальна транзитивація – мовною грою чи мовної тенденцією. Це контексти, що характеризуються: 1) відсутністю ігрових та неігрових маркерів (*Не надо **вдумывать** смыслы туда, где их нет; В подробности не буду **вдавать** вас, т. к. нужно посмотреть самому и составит собственное мнение об этом...; Он меня смешил, а я ему: «**Не смей** меня!»*); 2) наявністю ігрових та неігрових маркерів, що суперечать один одному (*Анатолий, **давай добавляйся в друзья, я тебя лично набеседую***)). Тут маркер ігрового запрошення стати одним із друзів в інтернет-спільноті зумовлює розуміння *набеседую* як мовної гри. Але маркер *лично* виступає не стільки ще одним, своєрідно гіперболічним, елементом мовної гри, скільки загрозою того, що можливі в майбутньому бесіди будуть для Анатолія неприйнятними, що у свою чергу виключає розуміння *набеседую* як мовної гри. *Стражник **окрысил** лицо, прянул вперед, достать старика, и вдруг черным лягнуло в лицо стражнику – черной грязью, комом огромным залепило лицо, сбилась фуражка*. Перший маркер називає агресивну дію, яка може викликати почуття осуду, що суперечить мовній грі. Другий маркер зображує наслідки цієї дії, які можуть видатися комічними й таким чином створити сприйняття форми *окрысил* як мовної гри); 3) наявністю маркерів, що видаються ігровими та неігровими водночас (*Только вам придется **руководствовать** меня, а то ведь с голодухи можно и дряни наглотаться*. Маркер є констатацію ймовірної дії, яка, з одного боку, викликає несумісні з мовною грою негативні емоції, з другого – може бути комічною, на тлі чого безпостфіксне дієслово *руководствовать* може виявитися мовною грою *...подопечные Владимира Журавля знатно опростоволосились. Причем **опростоволосил** их нещадно битый в первом круге «Минск»*... Маркер становить характеристику команди, що, з одного боку, оцінюється несумісно з мовною грою негативно-емоційно як нещадно бита в першому колі, з іншого – може бути комічною грою на контрасті нещадно битої команди, яка в цей момент, тобто ситуативно, стає переможцем).

Відсутність або дуже незначна наявність безпостфіксувальної транзитивації пояснюється такими чинниками, як: архаїчність (*закаиваться – **закаяться***); незначна комунікативна затребуваність потенційно мотивувального зворотного дієслова (*жеребится*); зайнятість семантичного місця потенційного безпостфіксного корелята зворотного дієслова (неможливим є створення від *оставаться – **остаться*** безпостфіксних

корелятив *оставать* – *остать*, оскільки семантичне місце, яке вони повинні були б зайняти, зайнято видовою парою *оставлять* – *оставить*); семантика зворотного дієслова, яка припускає взаємоспрямованість дій суб'єктів, що комунікують (*переговариваться, перемигиваться*); специфіка замкненості на суб'єкті лексичного значення зворотного дієслова (*разболеться, расхвораться*).

Усеохопність безпостфіксації не властива дієсловам з однаковими афіксами: це відбувається через семантичні відмінності в коренях, з якими ці афікси поєднуються (наприклад, можливість *заболят* и *заврат* за неможливості *завиднеть*). За відсутності умов, названих вище, унаочнюється всеохопність безпостфіксації в таких трьох аспектах: 1) в основному в обох членів видової пари при загальному її переважанні в семантично результативного доконаного виду (*поскользнут* за відсутності *поскальзывать*); 2) у спільнокореневих слів незалежно від виду афікса: якщо лексичне значення дієслова допускає безпостфіксувальну транзитивацію, то воно передбачає її здійснення для інших спільнокореневих дієслів (*покаять* і *раскаять*, але не *закаять*, оскільки *закаяться* – архаїзм); 3) у багатозначних слів в усіх їхніх лексико-семантичних варіантах: безпостфіксувальну транзитивацію допускають семантичні ознаки, за якими відбувається перенесення значень (*коренить деревья* та *коренить убеждения*).

Зазначені результати можна трактувати також як свідчення відносності даних, застосованих у дослідженні пошукових систем. Будь-яке єдине у своєму роді вживання, виявлене за допомогою таких систем, зумовлює індуктивне припущення щодо існування інших подібних уживань в усній комунікації.

ВИСНОВКИ

У роботі розглянуто традиційні лінгвістичні інтерпретації категорії перехідності-неперехідності: від перших ідентифікацій до зв'язку з категорією стану та подальших структуралістських інтерпретацій перехідності-неперехідності як лексико-граматичної категорії з диференціацією та інтеграцією ознак поняття перехідності. Проаналізовано лінгвістичні трактування появи, втрати та відновлення перехідності в історії російської граматики та обґрунтовано можливість і необхідність нової інтерпретації цих граматичних змін у когнітивно-еволюційному та посибілістичному аспектах.

Подано поняттєві основи когнітивно-еволюційного та посибілістичного підходів до вивчення перехідності-неперехідності відповідно в кореляції з принципами когнітивної лінгвістики та проєктивної лінгвістики. Обґрунтовано поняттєву сумісність цих підходів до вивчення змін, що відбуваються в цій сфері: філософія можливого, або посибілізм, органічно корелює з когнітивно-еволюційним підходом, оскільки запропоноване в його межах поняття альтернативного сприйняття як вищій, нормативний ступінь

сприйняття, що забезпечує абсолютну логічність мислення та мовлення, є альтернативне сприйняття можливостей, оскільки можливості і є альтернативами, у тому числі альтернатива співіснування зворотного дієслова та його безпостфіксного перехідного корелята. Надана когнітивно-еволюційна та посибілістична оцінка історичній втраті російськими дієсловами перехідності та можливостям її компенсації.

Така втрата перехідності є результатом несприйняття носіями мови можливості комунікативно комфортного співіснування зворотного дієслова та його безпостфіксного перехідного корелята, що у свою чергу зумовлене несприйняттям когнітивної можливості найбільшої в парадигмі синтаксичного керування, що забезпечується безприменниковим керуванням знахідним, самотійності рішень і, як наслідок, відповідальності за здійснювані дії: уживаючи перехідне дієслово, носій мови діє як найбільш самотійний із позицій синтаксичного керування суб'єкт і бере на себе або застосовує до іншого відповідальність за прямі дії на об'єкт; використовуючи неперехідне дієслово, носій мови не має такої самотійності й не сприймає такої відповідальності.

Здійснено опис закономірностей сучасної транзитивації російських дієслів на прикладі форм, що утворюються від зворотних шляхом відсікання постфікса, із визначенням статусу такої транзитивації як мовної гри або мовної тенденції. Досліджено та класифіковано приклади безпостфіксувальної транзитивації, що дають змогу дійти таких висновків. Усупереч очікуванню, пошукова система GOOGLE дозволила виявити приклади безпостфіксувальної транзитивації не лише в знижено-розмовному мовленні на форумах, але й у новинних і рекламних контекстах, що не мають ознак стилістичної зниженості. Кількість випадків транзитивації як мовної тенденції значно перевищує чисельність прикладів транзитивації як мовної гри. Найбільша кількість випадків транзитивації як тенденції припадає на приклади з маркерами когнітивного стану серйозності та емоційних станів обурення, докору, осуду.

Із когнітивно-еволюційного та посибілістичного поглядів, отримані результати свідчать про те, що самотійність прийняття рішень щодо спрямування дії просто на об'єкт, зумовлює більшу відповідальність суб'єкта, ніж при дії, яку виражено применниковим керуванням знахідним та применниковим і безприменниковим керуванням непрямыми відмінками. Це пояснюється сприйняттям альтернативної можливості найбільш активного з можливих дієслівних впливів – впливу просто на об'єкт, а сучасна безпостфіксувальна транзитивація російських дієслів (у ній мовна тенденція спостерігається значно частіше за мовну гру) є результатом сприйняття альтернативної можливості комунікативно затребуваного співіснування зворотного дієслова та його безпостфіксного перехідного корелята.

Перспективою проведеного дослідження може бути аналогічне вивчення сучасної транзитивації не утворених від зворотних російських

дієслів, ще не зафіксованих в тлумачних словниках та граматиках, але узуальна активність яких на сьогодні є досить очевидною.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Некрылова Е. Л. О современной тенденции транзитивации русских глаголов: на примере форм, образуемых от возвратных путем отсечения постфикса. *Русская филология. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. 2017. № 3 (62). С. 26–32 (23345зн.).

2. Некрылова Е. Л. О стихийной компенсации утраты переходности русских глаголов их префиксацией: когнитивно-эволюционный аспект. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство*. 2017. Вип. 23(1). С. 99–106 (23941 зн.).

3. Некрылова Е. Л. О принципиальной совместимости когнитивно-эволюционного и POSSIBILITY-подходов при изучении тенденций утраты и обретения переходности русскими глаголами. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: «Філологія»*. 2017. Вип. 76. С. 368–374 (31376 зн.).

4. Некрылова Е. Л. Проективная лингвистика М. Н. Эпштейна как следствие созданной им философии POSSIBILITY: проект восстановления и развития переходности русских глаголов. *Лінгвістика. Лінгвокультурологія: зб. наук. пр.* Дніпро: Акцент ПП, 2017. Т. 11. С. 85–96 (24689 зн.).

5. Некрылова Е. Л. Преобразование объекта глагольного действия как универсальный критерий переходности. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: «Філологічні науки» (мовознавство): Збірник наукових праць*. 2017. Вип. 7. С. 124–129 (23266 зн.).

Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дисертації в зарубіжних виданнях:

6. Некрылова Е. Л. Языковая игра и языковая тенденция: понятийная корреляция (на примере современной транзитивации русских непереходных глаголов). *Trajectoriâ Nauki*. 2017. 3(10). С. 4001–4005. doi: 10.22178 / pos. 27–5.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Некрылова Е. Л. А. М. Гильбурд и М. Н. Эпштейн о префиксальной компенсации утраты переходности русских глаголов: когнитивно-эволюционная интерпретация расхождений. *«Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах»: VIII Міжнародна наукова конференція*

(м. Дніпро, ДНУ імені Олеся Гончара, 6–7 квітня 2017): матеріали / уклад. Е. К. Куварова. Дніпр: Акцент ПП, 2017. С. 106–109.

8. Некрылова Е. Л. О причинах утраты переходности русскими глаголами: постановка вопроса и возможности поиска ответа. *Актуальні проблеми філологічної науки: сучасні наукові дискусії: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 24–25 березня 2017 року*. Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2017. С. 23–27.

9. Некрылова Е. Л. Когнитивно-эволюционный и POSSIBILITYISTИЧЕСКИЙ подходы как методологическая база для изучения тенденций утраты и обретения переходности русскими глаголами. *Сучасні наукові дослідження представників філологічних наук та їхній вплив на розвиток мови та літератури: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: м. Львів, 7–8 квітня 2017 р.* – Львів: ГО «Наукова філологічна організація «Логос», 2017. С. 122–125.

10. Некрылова Е. Л. Восстановление и развитие переходности русских глаголов в свете проективной лингвистики М. Н. Эпштейна и выдвинутой им теории прыгающих морфем. *Рівень ефективності та необхідність впливу філологічних наук на розвиток мови та літератури: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: м. Львів, 12–13 травня 2017 р.* – Львів: ГО «Наукова філологічна організація «Логос», 2017. С. 103–105.

АНОТАЦІЯ

Некрилова О. Л. Перехідність-неперехідність дієслів у російській мові: когнітивно-еволюційний та посибілістичний аспекти. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.02 – російська мова. – Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Харків, 2018.

Розглянуто перехідність-неперехідність дієслів у російській мові, яку подано в когнітивно-еволюційному та посибілістичному аспектах. Викладено історію вивчення перехідності-неперехідності. Представлено та застосовано до вивчення перехідності-неперехідності когнітивно-еволюційний та посибілістичний підходи. На прикладі форм, утворених від зворотних шляхом відсікання постфікса, продемонстровано сучасну транзитивацію російських дієслів. Із метою дистанціювання від транзитивації, що змінює поняттєву основу зворотного корелята, від нетранзитивації проілюстровано випадки відсікання постфікса, що призводить до вживання дієслова в іншому лексичному значенні. Безпостфіксувальну транзитивацію розглянуто як мовну гру та мовну тенденцію, що підтверджується відповідними маркерами. Окремо показано імпліцитні контексти, у яких мовна гра та мовна тенденція не розрізняються. Визначено причини відсутності безпостфіксувальної транзитивації та вплив цих причин на її можливості.

Ключові слова: грамати́ка, дієслово, перехідність-неперехідність, норма, когніція, еволюція, сприйняття, логіка, когнітивна лінгвістика, проєктивна лінгвістика, мовна гра, мовна тенденція.

АННОТАЦІЯ

Некрылова Е. Л. Переходность-непереходность глаголов в русском языке: когнитивно-эволюционный и POSSIBILITY-аспекты. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.02 – русский язык. – Харьковский национальный педагогический университет имени Г. С. Сковороды, Харьков, 2018.

В диссертации рассматривается переходность-непереходность глаголов в русском языке, представленная в когнитивно-эволюционном и POSSIBILITY-аспектах. Показано, что в русистике транзитивную проблематику можно разделить на два блока вопросов: определение переходности-непереходности как лингвистической категории и изучение происходящих в сфере транзитивности изменений. Переходность-непереходность как категория изучена достаточно досконально, однако оценки происходящих в данной сфере исторических изменений оказываются диаметрально противоположными.

Представлены традиционные лингвистические интерпретации категории переходности-непереходности: от первых идентификаций к связи с категорией залога и следующие за этим структуралистские интерпретации переходности-непереходности как лексико-грамматической категории с дифференциацией и интеграцией признаков понятия переходности. Проанализированы лингвистические трактовки появления, утраты и восстановления переходности в истории русской грамматики и обоснованы возможность и необходимость новой интерпретации этих грамматических изменений в когнитивно-эволюционном и POSSIBILITY-аспектах.

Представлены понятийные основы когнитивно-эволюционного и POSSIBILITY-подходов к изучению переходности-непереходности соответственно в корреляции с принципами когнитивной лингвистики и проєктивной лингвистики и обоснована понятийная совместимость этих подходов при изучении происходящих в данной сфере изменений: философия возможного, или POSSIBILITY, органично коррелирует с когнитивно-эволюционным подходом, поскольку предложенное в его рамках понятие альтернативного восприятия как высшая, нормативная, степень восприятия, обеспечивающая абсолютную логичность мышления и языка, есть альтернативное восприятие возможностей, поскольку возможности и есть альтернативы, в том числе альтернатива сосуществования возвратного глагола и его беспостфиксного переходного коррелята. Дана когнитивно-эволюционная и POSSIBILITY-оценка исторической утраты русскими глаголами переходности и возможностям ее компенсации. Такая утрата

переходности есть результат невосприятия носителями языка возможности коммуникативно комфортного сосуществования возвратного глагола и его беспостфиксного переходного коррелята, что в свою очередь обусловлено невосприятием когнитивной возможности наибольшей в парадигме синтаксического управления, обеспечиваемой беспредложным управлением винительным самостоятельности принятия решений и, как следствие, ответственности за предпринимаемые действия: употребляя переходный глагол, носитель языка действует как наиболее самостоятельный с позиций синтаксического управления субъект и принимает на себя или применяет к другим ответственность за прямое воздействие на объект; употребляя непереходный глагол, носитель языка не имеет такой самостоятельности и не воспринимает такой ответственности.

Предпринято описание закономерностей современной транзитивации русских глаголов на примере форм, образуемых от возвратных путем отсечения постфикса, с определением статуса такой транзитивации как языковой игры или языковой тенденции. Исследованные и классифицированные примеры беспостфиксирующей транзитивации позволяют прийти к следующим выводам. Вопреки изначальному ожиданию поисковая система GOOGLE позволила обнаружить примеры беспостфиксирующей транзитивации не только в сниженно-разговорной речи на форумах, но и в не имеющих признаков стилистической сниженности новостных и рекламных контекстах. Количество случаев транзитивации как тенденции значительно превышает количество случаев транзитивации как игры. Наибольшее количество случаев транзитивации как тенденции приходится на примеры с маркерами когнитивного состояния серьезности и эмоциональных состояний негодования, упрека, осуждения.

С когнитивно-эволюционной и пессимистической точек зрения, полученные результаты свидетельствуют о том, что самостоятельность принятия решения о направлении действия прямо на объект, обуславливающая большую ответственность субъекта за предпринятое действие, чем при действии, выраженном предложным управлением винительным и предложным и беспредложным управлением косвенными падежами, объясняется восприятием альтернативной возможности наиболее активного из возможных глагольных воздействий – воздействия прямо на объект, а современная беспостфиксирующая транзитивация русских глаголов, в которой языковая тенденция наблюдается значительно чаще языковой игры, есть результат восприятия альтернативной возможности коммуникативно востребованного сосуществования возвратного глагола и его беспостфиксного переходного коррелята.

Перспективой предпринятого исследования может быть аналогичное изучение современной транзитивации русских глаголов, производными от возвратных не являющихся, которые как переходные в толковых словарях и грамматиках тоже не зафиксированы и узуальная активность которых сегодня

тоже весьма очевидна.

Ключевые слова: грамматика, глагол, переходность-непереходность, норма, когниция, эволюция, восприятие, логика, когнитивная лингвистика, проективная лингвистика, языковая игра, языковая тенденция.

SUMMARY

Nekrylova O. L. Transitivity-intransitivity of verbs in the Russian language: cognitive and evolutionary and possibilistic aspects. – Based on the rights of authorship.

Theses for getting the scientific degree of the Candidate of Philosophical sciences on the speciality 10.02.02 – the Russian language. – H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, 2018.

The transitivity-intransitivity of verbs in the Russian Language, represented in the cognitive-evolutionary and possibilistic aspects. The history of studies of the transitivity-intransitivity has been demonstrated. The cognitive-evolutionary and possibilist approaches and their implications in researching the transitivity-intransitivity. On example of forms formed from reflexive verbs by way of cutting postfix the modern transitivity of the Russian verbs has been demonstrated.

With the purpose of distancing from transitivity changing conceptual basis of the reflexive correlate, and from intransitivity, the cases of cutting prefix leading to using verb in another lexical meaning have been illustrated.

Unconstrained transitivity has been considered as a language game and language tendency proved by relative markers. Implicit contexts, where the language game and language tendency are not differentiated, have been shown independently. The causes of absence of non-clamping transitivity and their impact of its possibilities have been defined.

Keywords: grammar, verb, transitivity and intransitivity, norm, cognition, evolution, perception, logics, cognitive linguistics, projective linguistics, language game, language tendency.

Відповідальний за випуск
доктор філологічних наук, доцент Попов С. Л.

Підписано до друку 16.03.2018. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 0,9. Наклад 100 пр. Зам. № б/н.
Надруковано СПД ФО Степанов В. В., м. Харків, вул. Ак. Павлова, 311
Свідоцтво про державну реєстрацію В00 № 941249 від 28.01.2003 р.

